

Norský BIBSYS (nejen) souborný katalog

V červnu 2000 jsem využila pozvání ředitele společnosti BIBSYS Roye Gundersena a navštívila norský Trondheim, kde BIBSYS sídlí.

Projekt BIBSYS (<http://www.bibsys.no>) byl **zahájen v roce 1972**, participovaly na něm dvě univerzitní knihovny a výpočetní centrum Univerzity v Trondheimu. V současné době BIBSYS využívají všechny norské univerzitní knihovny, Norská národní knihovna v Oslu a mnoho veřejných a odborných knihoven. BIBSYS je nekomerční automatizovaný systém, který knihovnám nabízí všechny potřebné moduly od akvizice po výpůjční protokol a realizaci meziknihovních služeb prostřednictvím e-mailu včetně elektronických kopií dokumentů. Buduje souborný katalog, umožňuje online sdílenou katalogizaci a integruje vybrané informační zdroje (databáze SilverPlatter, ISI). BIBSYS má čtyřicet zaměstnanců, z toho deset je inženýrů programátorů. Je to flexibilní systém, který od počátku své existence dával svým uživatelům možnost se vyjádřit ke kvalitě a funkci. Pragmaticky akceptuje návrhy na zlepšení a úpravu systému a reflektuje na změny potřeb uživatelů, což považují pracovníci BIBSYS za velmi důležité. Velkou pozornost věnuje vydávání a aktualizaci příruček (manuálů) pro uživatele.

Systém BIBSYS začal jako malý software pro souborný katalog tří knihoven. **V průběhu 90. let** v souvislosti s rozvojem informačních technologií a s tím souvisejícím nárůstem potřeb uživatelů **výrazně zmohutněl** (obsahuje cca 5000 programových komponentů) a dnes je velikostí srovnatelný s bankovními systémy. Vzhledem ke svému růstu postrádal do-

statečné HW zabezpečení. Teprve v roce 1999 se podařilo zajistit **dostatečný výkon systému** (operační paměť vzrostla ze 64 MB na 10 GB a kapacita disků vzrostla z 2,5 teraB na 15 teraB). BIBSYS provozuje 35 serverů (z nich pouze čtyři využívají vnější uživatelé); činnost všech serverů je nepřetržitě monitorována (viz obr.).

Systém je duplikovaný, pokud některý z programových komponentů selže, vyšle informaci a spustí se jeho duplikovaná verze. Duplikovaně fungují také nejdůležitější servery.

Velká pozornost je věnována **ochraně dat**, která je velmi komplikovaná vzhledem k otevřenosti systému. Bezpečnostní systém (firewall) je instalován na samostatném serveru. Jsou pravidelně pořizovány **bezpečnostní kopie** všech dat a ty jsou převáženy na jiné místo.

90. léta jsou pro BIBSYS ve znamení **integrace** jiných systémů a **4. verze systému** tomu bude plně odpovídat; integrace je díky většímu důrazu na standardy (HTML, XML, Z39.50) snazší. BIBSYS zahájil v rámci projektu SVUC (Scandinavian Virtual Union Catalogue) spolupráci se skandinávskými státy. Norský, švédský a dánský souborný katalog jsou přístupné pomocí protokolu **Z39.50**, přístup do finského a islandského katalogu se připravuje. S Dánskem BIBSYS spolupracuje na vývoji konverze z formátů MARC do **XML**. Integrovanou součástí 4. verze budou obrazové a hudební dokumenty, nikoliv jen jejich záznamy. Interface pro vnitřní uživatele a knihovníky i pro koncové uživatele bude stejný, tj. WWW (3. verze, která je nyní v provozu, stále umožňuje **vedle webovského rozhraní** použít po založení **telnet** pro vyhledávání i katalogizaci).

Souborný katalog BIBSYS obsahuje **2,8 milionů záznamů** všech druhů dokumentů, což je asi 7,5 milionů holdings. Centralizovaná databáze je umístěna na serveru BIBSYS.

Všechna data jsou uložena ve formátu BIBSYSMARC, v souborném katalogu jsou uloženy věcné tezaury jednotlivých univerzit a lze podle nich vyhledávat. Rutinně se provádí konverze z Dublin Core do formátu MARC. Je-li to možné, jsou záznamy propojeny s elektronickou verzí primárních dokumentů přístupných na internetu. Prostřednic-

tvím souborného katalogu jsou ročně zapůjčeny nebo kopírovány cca 2 miliony dokumentů. Veškeré rešeršní služby jsou poskytovány zdarma a anonymně, záznamy je možné na lokální počítač přenést ve formátu NORMARC nebo USMARC. Aktivními uživateli systému BIBSYS je více než **70 knihoven**, roční přírůstek záznamů je asi 250 000.

BIBSYS není pouze souborný katalog, ale navíc zahrnuje složky nezbytné pro běžný provoz knihovny, např. akvizici, zpracování všech druhů dokumentů, výpůjční protokol, lokální OPAC. Díky tomu nepotřebují knihovny se systémem BIBSYS vlastní lokální knihovnické systémy. Vzhledem k tomu, že databáze BIBSYS je zcela centralizovaná, je také **katalogizace velmi jednoduchá** a odpadá porovnávání záznamů, odstraňování duplicit a přenos záznamů do lokálního systému. **Kontrola autorit** je posílena integrovaným souborem autorit (důsledná kontrola záznamů proti jmenným autoritám byla zahájena v roce 1997, kontrola věcných autorit je realizována teprve od začátku roku 2000). Souborný katalog BIBSYS poskytuje u všech záznamů okamžité informace o statusu výpůjček a dostupnosti.

Ačkoliv je databáze BIBSYS fyzicky centralizovaná, je logicky rozdělená na **lokální databáze jednotlivých účastníků**. Toto je umožněno systémem sdílených bibliografických záznamů s připojenými lokačními údaji.

Kromě základní holdingové databáze souborného katalogu poskytuje společnost BIBSYS kopii citační databáze **ISI** (Institute for Science Information), která je každý pátek aktualizována. V současné době báze obsahuje více než 13 milionů záznamů z různých oborů, z nichž více než polovina obsahuje abstrakty. **Citační záznamy jsou propojeny se záznamy holdingové databáze souborného katalogu**, uživatel tak snadno zjistí, která norská knihovna má citovaný dokument ve svém fondu. Báze je zpřístupněna přes stálý webovský interface vyvinutý v BIBSYS.

Systém BIBSYS integroval databáze **SilverPlatter** a pod názvem **WebSPIRS** byl vytvořen originální interface pro vyhledávání. V současné době se uvažuje o vytvoření jednotného uživatelského rozhraní pro WebSPIRS a WorldCat.

S využitím jednotného rozhraní **protokolu Z39.50** lze prostřednictvím **Zsearch** vyhledávat nejen v bázích systému BIBSYS, ale ve všech databázích po celém světě, kde je implementován klient Z39.50. Společnost BIBSYS zakoupila server Z39.50 produkt OCLC, který je velmi inteligentní; dovede rozeznat různé typy profilů a pracovat s nimi. Protokol Z39.50 v BIBSYS odpovídá **profilu ONE** (BIBSYS velmi úzce spolupracuje s evropským projektem ONE-2). Vyhledávací designe serveru Z39.50 byl upraven, aby se zvýšila uživatelská přívětivost Zsearch.

Kolegové v norském BIBSYS velmi pečlivě připravili můj program a v logické posloupnosti mě informovali o jednotlivých oblastech své činnosti. Potěšilo mě, že těsně před odletem do zahraničí mi věnoval svůj čas i Ole Husby, se kterým jsme měli možnost se setkat na semináři CASLIN v květnu 1999. Doufám, že jsem jim to alespoň částečně oplatila domluvenými přednáškami na téma projekt CASLIN, Souborný katalog ČR, digitalizace vzácných dokumentů a projekt retrospektivní konverze katalogů

v ČR včetně vstupu na stránky CASLIN a do naskenovaného generálního katalogu NK ČR. Norským kolegům jsem upřímně záviděla technické a programátorské zabezpečení systému a pracovní prostředí, které nepodlehlo dnes již odeznívajícímu americkému trendu otevřených prostor. Každý pracovník má sám pro sebe velmi malou prakticky zařízenou místnost s počítačem a telefonem, vedle toho však mají všichni k dispozici vkusně zařízené zázemí, kde se mohou společně zdržovat během přestávek.

Návštěva Norska ve mně zanechala mnoho krásných zážitků týkajících se lidí, moře, hor a soch, ty však nejsou tématem mého příspěvku. Na závěr tedy jen jednoduché, ale velmi důležité konstatování: návštěva BIBSYS znovu potvrdila, že vývoj, kterým směřuje český národní souborný katalog, je správný.

Gabriela Krčmařová
Národní knihovna ČR